

УДК 378.4.015.311(477.85-25)«1875/1939»

ЗМІСТ ТА ОСОБЛИВОСТІ ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ В ЄВРЕЙСЬКИХ ЕТНІЧНИХ ТОВАРИСТВАХ ЧЕРНІВЕЦЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ (1875–1939 РОКИ)

Палагнюк Т.В., Кожокар М.В., Цибанюк О.О., Гнесь Н.О.
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Автори статті розглядають зміст виховної діяльності єврейських національних студентських об'єднань: «Hasmonea» (1891), «Zephirah» (1897) «Hebronia» (1899). Зазначено, що їх напрями діяльності виокремились наступним чином: національно-культурний, виховний, антиасиміляційний. Саме вправне володіння шаблею стало тим важелем, що заставив членів товариства серйозно відноситись до фізичного виховання. Популярності набула гра «Себіхуза», основною метою якої стало перетягування супротивника на свою сторону через намальовану лінію, «Більбоке» – в змаганнях з якого приймали участь і дівчата. Специфічною особливістю стала така формою діяльності як організація внутрішньої каси взаємодопомоги. Виокремлено, що діяльність каси була ширша, ніж просто допомога студентам: організовувались заняття для дітей, фінансувались поїздки членів товариств тощо.

Ключові слова: студенти, товариства, євреї, Буковина, напрями діяльності, форми роботи.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Актуальною проблемою сьогодення є забезпечення всебічного розвитку особистості, формування і вдосконалення основних норм, ідеалів, принципів, цінностей, правил поведінки студентської молоді в системі вищої освіти. Розв'язання завдань національного виховання, набуття молодим поколінням соціального досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, досягнення високої моральної та міжнаціональної культури особистості, формування рис громадянина української держави, розвиненого духовно, фізично досконалого, із високим рівнем моральної, естетичної, правової, трудової, екологічної культури, вимагає докорінної перебудови виховної роботи у вищих закладах освіти.

Обізнаність із педагогічними ідеями та освітньою діяльністю видатних діячів минулого та їх творче використання належить до найдієвіших чинників, що зумовлюють прогрес педагогічної теорії та практики. Використання творчих пошуків та знахідок попередників дозволяє поєднати сучасне з минулим, накреслити основні тенденції майбутнього розвитку, забезпечити єдність та наступність історико-педагогічного процесу.

Звернення до історичного досвіду нашої країни є особливо актуальним у часи активних пошуків нових шляхів суспільного розвитку, що несе зміну підходів до розбудови системи вищої освіти, оскільки вона сприяє вихованню суспільної свідомості і виступає гарантом його стабільності. Висхідною умовою сучасного реформування системи національної освіти є вивчення історичного досвіду, що, дозволить спрогнозувати її функціонування у перспективі й уникнути помилок минулого. Особливий інтерес у цьому відношенні становить період кінця XIX – перша третина XX століття, який характеризується інтенсивними соціально-економічними та культурними перетвореннями, великою кількістю реформаторських процесів у освітній галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Характерною рисою сучасних розвідок громадського руху краю другої половини XIX – першої

половини XX ст. стала відмова від ідеологічної штучності щодо діяльності різних громадських спільнот західноукраїнських земель, перегляду результатів їх діяльності, відзначення активістів і діячів того часу. Питання педагогічної діяльності молодіжних організацій університетів, зокрема західноукраїнських землях XIX–XX ст. стали предметом зацікавлення сучасних дослідників (О. Винничук, Т. Завгородня, В. Леник, В. Мокляк, Т. Палагнюк, Р. Пальчевський, Б. Савчук, І. Стражнікова, С. Черкасова, О. Юзик), щоправда здебільшого ці дослідження територіально обмежувались Галичиною [2; 6].

До наукових праць, що виокремлюють соціально-політичне та культурне життя національних спільнот в контексті громадського руху населення Буковини відносимо дослідження О. Гнатчук, А. Горука, О. Добжанський, І. Дутчак, О. Міхаєса, М. Кушнір, М. Нікірса С. Осачука, І. Піддубного.

Різним аспектам всебічного виховання молоді Буковини досліджуваного періоду, здебільшого фізичному вихованню, приділяли увагу Н. Гнесь, Ю. Тумак, О. Цибанюк [7; 9]. Проте, питання організації виховання молоді в громадських студентських товариствах Чернівецького університету залишилися переважно поза увагою вчених.

Мета дослідження: проаналізувати зміст і визначити особливості виховання особистості студентів у єврейських товариствах Чернівецького університету австро-угорського та румунського періодів.

Виклад основного матеріалу. Студентство буковинського університету представляло всі основні етнічні групи, що проживали в краї, і, звичайно, його представники не залишались осторонь власних національних інтересів, а навпаки, ставали найактивнішими учасниками національної роботи. Тому поруч з поліетнічними студентськими організаціями виникають товариства з чітко виокремленими національними засадами. Студенти-євреї Чернівецького університету брали активну участь в німецьких студентських корпораціях та поліетнічних товариствах студентів. Лише влітку 1891 року трансформувались у так звану б'ючу корпорацію єврейських студентів «Hasmonea» [1, с. 267–268].

Засновники М. Ебнер, Й. Біпер та І. Шмірер створили агресивну спілку, статут якої проголошував відмову від будь-якої політичної діяльності, і мав на меті виховання та розвиток національної приналежності і свідомості [16, с. 7].

Сіоністські ідеї, що поширились Буковиною, були підтримані студентством саме в контексті протиставлення цієї ідеології процесам асиміляції євреїв шляхом повернення їх до німецької культури і німецької мови.

Виходячи з положень статуту, напрями діяльності товариства виокремились наступним чином: національно-культурний, виховний, антиасиміляційний. Останній був синтезом двох попередніх, комбінуючи в себе відповідні форми і методи роботи. Члени «*Hasmonea*» вважали, що єврейський народ може досягти духовного благополуччя, тільки спираючись на свою літературну спадщину та досвід своєї багатовікової історії [8, с. 85].

Саме студентське товариство активно займалось питанням видання літератури, яка популяризувала сіоністський рух, збором грошей на створення поселення в Палестині, проведення семінарів на тему сіонізму.

Національно-культурний напрям втілювався за рахунок систематичних зборів, які мали деколи офіційний, а деколи напівофіційний характер. При чому збори корпорації проводились систематично по попередній домовленості, із оприлюдненням порядку денного і відповідального за проведення. «Дошкою оголошень» були чернівецькі засоби масової інформації, в яких почергово, в розділі «Новини» або оголошень докладно викладались зміст зборів, викладались імена лекторів або виступаючих. Стаття «Наша молодь і прогрес» наголошувала на необхідності роботи із молоддю та дітьми, яка покликана виховувати їх як «стрижень майбутнього єврейства». Крім того, автори зауважували, що вживання кошерної їжі та перебування в синагозі з непокритою головою не ознакою поступу. Тут пропонувався перелік тем обов'язкових до обговорення у єврейській громаді: «Участь молодих євреїв у сіоністському русі», «Гігієна євреїв», «Рабин із його відносини із молоддю» [4, с. 3].

Також, у буковинських газетах друкувались звіти про проведені заходи, навіть не звіти, а аналіз причин, проблем в організації та результатів. Крім того саме в цей період поступово перемагає дефініція євреї – народ, виникає питання про майбутню державність, і, відповідно розвиток культурного життя [3, с. 73–110]. Таким аналізом стала стаття про проведення свята на честь святих великомучеників Маковеїв. Основною думкою статті стало визнання провалу організаторів свята, але не це мало такий негативний ефект, а задоволення віденських газет, зокрема «*NOI Zeitung*», яка «відразу сурмить відбій гучному і радісному вшануванню свята» [5, с. 1]. Члени «*Hasmonea*» вбачали у проведенні таких свят школу пробудження єврейства, виховання не тільки дітей та молоді, а й всієї нації.

Ще однією сталою формою стали концертні виступи «*Hasmonea*», що збирали не тільки єврейську громаду міста та регіону, а й всіх охочих. Її особливою складовою стали благодійні короткі виступи у лікарні та військовій частині. Товариство, єдине в краї отримало дозвіл на виступи у цих державних закладах і щомісяця запрошу-

вало відомих музикантів, співаків та декламаторів, зокрема протягом 1895 року тут виступали В. Штекель, учень Фрейда, А. Золь.

Знову ж таки, наслідуючи віденську спілку, корпорація одразу створила власну бібліотеку з невеличким читальним залом і книжним фондом на німецькій мові та івриті. Саме вона стала осередком і місцем зібрань, в тому числі і не офіційних [15, с. 584].

Притаманна товариству «войовничість» стала його візитівкою, адже проти німецької асиміляції єврейська національна студентська корпорація використовувала бої на шаблях, хоча фізичне виховання розглядалось лише як складова виховання сміливості, рішучості та лідерських якостей, а з видів фізичної активності розглядались фехтування як пріоритетний напрямок, ігри та танці «як природний потяг кожного єврея», прогулянки [12, с. 585].

Перший заклик «*Hasmonea*», надрукований на листівці, призивав боротись із асиміляцією усіма способами, навіть боротьбою на шаблях [там само].

Необхідно зазначити, що на відміну від Буковини, в інших землях Австро-Угорщини ставлення до євреїв було неоднозначне, зокрема їх не приймали в інші корпорації, ображали на етнічному ґрунті. Саме вправне володіння шаблею, обізнаність у зброї стала тим важелем, що заставив членів товариства серйозно відноситись до фізичного виховання, адже дуель на шаблях або пістолях була небезпечна і могла привести до смерті всіх учасників. Отже, вже на початку ХХ ст. на фізичні вправи подивились по іншому і запровадили тренування, а також внутрішні змагання. Підвищувати рівень майстерності у володінні зброєю були призвані запрошені фахівці із Відня.

Необхідно зазначити, що єврейські студенти агресивно ставились до процесу німецької асиміляції, а не до німецької молоді, і тому активно приймали участь у заходах організованих іншими корпораціями і товариствами, а також запрошували всіх бажаючих на власні заходи, особливо систематичного характеру. Недільні прогулянки, що організовувались товариством в місті за умови «підходящої» погоди, характеризувались як «багатоколірне, яскраве видовище». Адже здебільшого це були тематичні прогулянки, в зміст яких входили краєзнавчі бесіди або громадські лекції, екскурсійне відвідування культурних пам'яток в центрі та на окраїнах, певний комплекс ігор регіонального або національного змісту. Популярності на той час набула «Себіхуза», основною метою якої стало перетягування супротивника на свою сторону через намальовану лінію, «Більбоке» – в змаганнях з якого приймали участь і дівчата. Крім того, учасники спостерігали за показовими боями на шаблях, приймали активну участь в інтелектуальних розвагах, базованих на розгадці логічних завдань [17, с. 14].

Проте такий настрій студентів не зустрів повного розуміння у буковинського єврейства старшого віку, певна кількість якого відповіла на заснування корпорації та її «національної платформи»: «наше місце на боці німців». Тому, на думку сучасників, найважливішим результатом діяльності «*Hasmonea*» стала повага та визнання національного єврейського товариства буко-

винською громадою, ефективна боротьба із зневажливим ставленням як з боку «неєврейського оточення, так з боку самих євреїв». Саме так оцінюють діяльність товариства в статті присвяченій 20-річному ювілею заснування єврейського національного студентського товариства, називаючи «гасмонеїців» піонерами сіоністської ідеї в краї та засновниками інших єврейських спілок в університеті [10, с. 3].

Святкування ювілею «Hasmonea» було розплановано на два дні: 14 липня 1911 році відбулася урочиста хода улицями міста до університету, де сеньйор товариства студент-юрист Л. Коммер звернувся від членів товариства до ректора університету професора Кромаєра із подякою за багаторазовий вияв прихильності впродовж 20 років його існування. На що ректор відповів словами дружнього визнання і високої оцінки. Святковий банкет зібрав всіх членів товариства у саду Румунського національного дому. 15 липня об 11 години відбулося урочисте засідання, в якому взяли участь члени старшого та молодшого покоління, а також численні гості, яке, в свою чергу, переросло у святковий комерс. Учасниками святкових заходів стали представники віденських товариств «Kadimah», «Libanonia», «Zephirah», товариства зі Львова «Емуна», почесні члени товариства Й. Бірер (лікар, Радівці), Й. Шмірер, М. Ебнер, П. Рібер, М. Ліфтер – Чернівецькі адвокати, Н. Гольдфельд (суддя, Снятин), Й. Блюм (інженер, Бухарест) тощо. В програму входили урочисті промови, вітальні слова, виступи співаків, лотерея [1, с. 353].

Крім розважальних заходів, на честь події було висаджено 10 оливкових дерев у майбутньому парку Герцля (частина сучасного Чернівецького дендрологічного парку – М.В.) [10].

У подальшому, заходи організовані студентами-євреями мали неабияку популярність серед всього населення м. Чернівці та регіонів. В наступному, 1912 році, 7(?) січня відбувся представницький бал буковинських євреїв. Список присутніх, представлений у Додатках дозволяє окреслити широким колом поінформованих про діяльність єврейських студентських товариств Чернівецького університету учасників громадського руху Буковини. Цікавим для нас є докладний перепис пар, що танцювали на балу та повний опис вбрання присутніх дам. Таким самим чином, редакція газети «Czernowitzer Allgemeine Zeitung» фіксувала популярність «Hasmonea» та заходів, що студенти організували [11, с. 3].

В останні роки XIX ст. у Чернівцях були створені ще два єврейські національні студентські об'єднання з ідентичними до «Hasmonea» метою і завданнями, формами і методами: «Zephirah» (1897) «Hebronia» (1899) [13].

Ще однією формою діяльності стала організація внутрішньої каси взаємодопомоги. Фонди

каси складались із внесків її членів що семестру та пожертв пересічних громадян. Необхідно зазначити, що діяльність каси була ширша, чим просто допомога студентам: у 1902 році члени корпорації і каси провели низку занять для дітей, таку собі школу без оплати свого вчителювання, у 1903 році суми виокремлені для підтримки мало забезпечених членів товариства або громади сягали значних сум: «можна утримувати цілу родину цілий рік» [13]. Крім того, фонди каси передбачали фінансування поїздок членів «Hasmonea», «Zephirah» та «Hebronia» або організації пропагандистських заходів. Згідно пропозицій членів каси, були створені нові правила її діяльності, відповідно до яких всі єврейські студенти Чернівецького університету стали її членами. А вищим керівним органом стали загальні збори на початку кожного семестру, які, в свою чергу, вибирали раду та голову, секретаря та казначея. Вже з 1900(?) касою видаються звіти її діяльності із чітким фінансовим визначенням всіх видатків та переліком боржників(!).

Члени цих товариств були активними учасниками громадського життя європейських євреїв, наприклад представник національної єврейської студентської спільноти міста А. Мох брав участь у лондонській конференції «Допомога для євреїв у Східній Європі».

Висновки з даного дослідження і перспективи подальшого розвитку. Після створення Чернівецького університету у 1875 році одразу ж розпочинається бурхливе товаришське життя. Студенти-євреї Чернівецького університету брали активну участь в німецьких студентських корпораціях та поліетнічних товариствах студентів. Лише влітку 1891 року трансформувались у корпорацію єврейських студентів «Hasmonea». Основними напрямками роботи цих товариств визначаємо національно-культурний, виховний та антиасиміляційний. Для їх реалізації використовувались такі форми роботи як видання сіоністської літератури, проведення тематичних семінарів; збір коштів для організації поселень євреїв в Палестині; свята та бали, концерти; краєзнавчі бесіди та лекції, екскурсії та прогулянки; тренування та змагання з фехтування, каса взаємодопомоги тощо. До специфічних рис, на нашу думку, відносимо агресивність спілки по відношенню до німецьких товариств, активна сіоністська діяльність світового масштабу тощо. В перспективі результати дослідження можуть бути використані при підготовці лекцій та семінарських занять, а також як тематика для засідання студентського наукового гуртка, як один із напрямків студентської конференції або «круглого столу» із представниками студентського самоврядування, лідерами молодіжних громадських спілок тощо.

Список літератури:

1. Єврейське населення та розвиток національного руху на Буковині в останній чверті XVIII – на початку XX ст.: збірник документів та матеріалів / Упор. О.В. Добжанський, М.П. Кушнір, М.Д. Нікірса. – Чернівці: ТОВ «Видавництво «Наші книги», 2007. – 461 с.
2. Завгородня Т. Освітньо-виховна діяльність українських товариств Галичини (1919–1939 рр.) // Розвиток української та польської освіти і педагогічної думки (XIX–XXI ст.). – Т. 2. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2012. – С. 13–26.
3. Монолатій І. Єврейський дискурс західноукраїнської етнополітичної сфери (кінець XIX – початок XX ст.) / Іван Монолатій // *Judaica Ukrainica*. – 2012. – Ч. I. – С. 73–110.

4. Наша молодь і прогрес // Neue israelitische Allianz. – 7 грудня 1888. – Р. 3.
5. Свято Маккавеїв // Allgemeine israelitische Allianz. – 11 січня 1904. – Р. 1.
6. Стражнікова І. Вивчення історико-педагогічних аспектів фізичного виховання учнівської молоді в Західному регіоні України вітчизняними дослідниками в кінці ХХ – на початку ХХІ століття / І. Стражнікова // Наукові записки Тернопільського національного пед. ун-ту імені Володимира Гнатюка. Серія: педагогіка. – 2015. № 1. – С. 8–13.
7. Тумак Ю.І. Діяльність фізкультурно-спортивних товариств Буковини культурно-освітнього спрямування (друга половина ХІХ століття) / Ю.І. Тумак // Вісник Прикарпат. нац. ун-ту. Педагогіка. – Івано-Франківськ, 2011. – Вип. ХL. – Ч. 2. – С. 58–60.
8. Хиіо Т. Еврейские студенты и еврейские студенческие организации в университете / Тоомас Хиіо // Годовой отчет 1998 г. Исторического музея Тартуского университета. – Тарту, 1998. – 85 с.
9. Цибанюк О.О. Управління системою фізичного виховання школярів на Буковині (друга половина ХІХ – початок ХХ століття): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.01 / О.О. Цибанюк – Івано-Франківськ, 2008. – 20 с.
10. Ювілейне свято «Гасмонеї» // Der Jüdische Volksrat. – № 28. – 21 липня 1911. – С. 3.
11. Ball «Hasmonea» // Czernowitzer Allgemeine Zeitung. – № 2390. – 11.01.1912. – Р. 3.
12. Broszat M. Von der kulturellen zur volksgruppe. Die nationale Stellung der Juden in der Bukowina im 19. und 20. Jahrhundert // Historische zeitschrift. – № 200/3. – 1965. – S. 585.
13. Festkommers // Genossenschafts- und Vereins-Zeitung. – 1899. – 1 june.
14. Gaisbauer A. Davidstern und Doppeladler. Zionismus und jüdischer Nationalismus in Osterreich 1882–1918. – Wien-Köln-Graz, 1988. – S. 69.
15. Seewann H. Der Antisemitismus auf akademischen Boden. Die Genugtuungsfrage. Das «Waidhofener Prinzip» // Zirkel und Zionsstern. – 1990 (I, II). – С.-Петербург. – Том ХІV. – С. 584.
16. Statuten der akademischen Verbindung «Hasmonea». – Czernowitz, 1891. – 7 s.
17. Turczynski E. Geschichte der Bukowina in der Neuzeit. – Wiesbaden, 1993. – S. 14.

Палагнюк Т.В., Кожокар М.В., Цибанюк А.А., Гнесь Н.А.

Черновицкий национальный университет имени Юрия Федьковича

СОДЕРЖАНИЕ И ОСОБЕННОСТИ ВОСПИТАНИЯ ЛИЧНОСТИ В ЕВРЕЙСКИХ ЭТНИЧЕСКИХ ОБЩЕСТВАХ ЧЕРНОВИЦКОГО УНИВЕРСИТЕТА (1875–1939 ГОДА)

Аннотация

Авторы статьи рассматривают содержание воспитательной деятельности еврейских национальных студенческих объединений: «Hasmonea» (1891), «Zephirah» (1897) «Hebronia» (1899). Отмечено, что их направления деятельности выделены следующим образом: национально-культурный, воспитательный, антиасимиляционный. Именно умелое владение саблей стало тем рычагом, который заставил членов общества серьезно относиться к физическому воспитанию. Популярность приобрела игра «Себихуза», основной целью которой стало перетягивание противника на свою сторону через нарисованную линию, «Бильбоке» – в соревнованиях по которому принимали участие и девушки. Специфической особенностью стала такая форма деятельности как организация внутренней кассы взаимопомощи. Выделены, что деятельность кассы была шире, чем просто помощь студентам: организовывались занятия для детей, финансировались поездки членов обществ.

Ключевые слова: студенты, общества, евреи, Буковина, направления деятельности, формы работы.

Palagnyuk T.V., Kozhokar M.V., Tsybanyuk A.A., Gnes N.A.

Chernivtsi Yuri Fedkovich National University

CONTENTS AND FEATURES OF EDUCATION OF PERSONALITY IN JEWISH ETHNIC SOCIETIES OF THE CHERNIVTSI UNIVERSITY (1875–1939)

Summary

The authors review the content of educational activities of Jewish national student associations: Hasmonea (1891), Zephirah (1897), Hebronia (1899). It is noted that their directions of activity were distinguished as follows: national-cultural, educational, anti-assimilation. It is the skillful possession of a sword that has become a lever that made members of the society seriously refer to physical education. The game «Sebikhusa», the main purpose of which was to drag an opponent to their side through the drawn line, «Bilboek» – in which competitions from which girls and girls took part, became the popularity. A specific feature has become such a form of activity as the organization of the internal cashier of mutual assistance. It is noted that the cashier's activity was wider than just helping the students: classes for children were organized, trips of members of associations were financed, etc.

Keywords: students, societies, Jews, Bukovina, directions of activity, forms of work.